

Het hbo daagt de universiteiten uit

7 juni 2001 | Het Financieele Dagblad

Door: Boot, A.boot

Arnoud W.A. Boot

Gaat het goed met onze universiteiten en hoger beroepsonderwijs (hbo)? Laat ik met een lofzang beginnen: het gaat beter dan ooit! Deze positieve karakterisering van het hoger onderwijs moet velen paradoxaal in de oren klinken. De veelheid aan kritiek die over het hoger onderwijs wordt uitgestort, doet het tegenovergestelde vermoeden. Nostalgie vertekent. Wie serieus de universiteiten van weleer vergelijkt met die van vandaag ziet een groot verschil: de traditionele elitaire broedplaatsen zonder veel verantwoordingsbesef en verlamd door een academisch vrijheidsideaal, zijn omgetoverd in relatief efficiënte onderwijs- en onderzoekinstellingen. Voor hbo-instellingen geldt dit ook, maar is het beeld minder extreem. Zij hebben immers nooit de verlamdende vrijheid en daarmee extravagantie gekend van de universiteiten.

Toch blijven de uitdagingen groot. De internationalisering dwingt standaardisatie af in diploma's. Binnenkort gaan de bestaande titels op de helling en hebben we alleen nog bachelors en masters. Het hbo ziet zijn kans: het wil gelijkgesteld worden aan universiteiten. Het wil brede(re) toegankelijkheid van het hoger onderwijs. Tegelijk wordt van het hoger onderwijs topsport verlangd: onderzoek en kennis zijn belangrijker dan ooit.

Volgens mij is gelijkstelling van hbo en universiteiten onvermijdelijk. Voor de universiteiten maar ook voor de overheid brengt dit grote uitdagingen met zich mee. Maar eerst nog de lofzang, wat gaat er goed in het hoger onderwijs? Wie het hoger onderwijs bekijkt ziet drie positieve ontwikkelingen. De toegankelijkheid en kwaliteit zijn sterk verbeterd, en de motivatie van studenten is hoger dan ooit. De toegankelijkheid blijkt uit het steeds groter deel van de bevolking dat een hbo- of universitaire opleiding volgt. Het traditioneel elitaire karakter is verdwenen. Een tweede positief punt is de verbetering van opleidingskwaliteit. Opleidingen worden beoordeeld, vergelijkingen tussen opleidingen met bijbehorende ranglijsten komen steeds meer in zwang. De grotere transparantie doet wonderen; de kwaliteit van het onderwijs staat hoger dan ooit op de agenda.

De motivatie van studenten is het derde positieve punt. De student wordt serieuzer, studeert meer, efficiënter en ontwikkelt zich tegelijkertijd door allerlei bijbanen. De elitaire universitaire student die pas na jaren 'studeren' zijn bul haalt, ligt ver achter ons.

Dit is vooruitgang, maar nu de uitdagingen. Ik zie er drie: de scheiding tussen hbo en universiteit; het gewenste toptalent en toponderzoek, en de financiering van het hoger onderwijs. Over de scheiding tussen hbo en universiteit kunnen we kort zijn: die wordt opgeheven. Of we het leuk vinden of niet, het steeds toegankelijker hoger onderwijs, de steeds meer vergelijkbare diploma's na de invoering van internationale bachelor- en mastergraden en natuurlijk het grote eigen belang van hbo's om universiteit te mogen heten, zullen vroeg of laat (en ik gok op vroeg!) zorgen voor één type hoger onderwijs.

Mijn advies aan de universiteiten is om zich op deze realiteit voor te bereiden. Of hbo-instellingen daadwerkelijk kunnen concurreren op onderzoek betwijfel ik, maar verwatering van financiering dreigt wel. Universiteiten zijn een soort mengeling: aan de ene kant onderwijzers, vaak uitstekend in hun vak maar zonder wetenschappelijke ambitie, en aan de andere kant wetenschappers die hopelijk ook onderwijzen maar nadrukkelijk bezig zijn met het creëren van kennis. Beide groepen zijn cruciaal voor een universiteit, maar de laatste groep is echt onderscheidend van het hbo. Bijna alle geldbronnen van een universiteit zijn echter gerelateerd aan onderwijs; onderzoekscholen zijn een bescheiden uitzondering. De financiering van wetenschappers zit dan ook klem. Bovendien geldt voor wetenschappers nog veel meer dan voor hoogbetaalde managers in het bedrijfsleven dat de markt internationaal is. Hoogwaardige wetenschappers zijn duur. Wetenschap is een internationale topsport. Het gevaar voor universiteiten is verwatering van kwaliteit, met name op het punt van onderzoek.

Het is dan ook begrijpelijk dat universiteiten niet zitten te wachten op de bedreigingen vanuit het hoger beroepsonderwijs. Maar ja, dat mag geen reden zijn om het hbo in zijn ambities te beperken. Wat te doen?

In de Verenigde Staten zien we een uniform systeem van hoger onderwijs met grote verschillen in reputatie tussen instellingen. Een graad op zich zegt weinig. De reputatie van de instelling die de graad heeft verleend, is wat telt. De realiteit in ons land is dat onderwijs bijna gratis is (voor de student althans), selectie aan de poort niet mag, en de financiering grotendeels publiek is. Het reputatie-mechanisme - de beste instelling kiest de beste studenten en kan hogere collegegelden vragen en met reputatie en meer geld de beste hoogleraren krijgen - werkt daardoor gebrekkig. De instellingen kunnen hier weinig mee, maar de overheid des te meer. De volgende onvermijdbare stap is dat selectie aan de poort en differentiatie in collegegelden wordt toegestaan. Het reputatiemechanisme moet gaan werken. Den Haag mag zich hier op voorbereiden.

Voor de universiteiten wordt het verwerven van financiële middelen cruciaal. De universiteiten zullen zelf op een verstandige manier financiering in de markt moeten zoeken. In het bedrijfsleven zullen ze grote weerstanden moeten overwinnen. Het bedrijfsleven is onder het mom van 'de overheid heeft al betaald' gewend voor een dubbeltje op de eerste rang te zitten. Het financieren van leerstoelen is ongebruikelijk, en voorzover het al gebeurt, is het zelden om een wetenschapper, en dus waardevrij onderzoek, te financieren maar veeleer om een niet-wetenschapper binnen de universiteit te plaatsen.

Daarnaast hebben universiteiten getracht om met post-doctorale opleidingen geld uit de markt te halen. De tariefstelling hiervoor is vaak zo bedroevend laag, dat ik het vermoeden heb dat in plaats van extra middelen en mogelijkheden deze programma's de wetenschappelijke missie van de universiteit ondermijnen. Gelukkig kunnen de universiteiten nog even oefenen..

Arnoud W.A. Boot is partner bij McKinsey & Co en hoogleraar financiële economie aan de Universiteit van Amsterdam. Vanwege de pinksterdagen verschijnt deze column niet op de vaste dinsdag.

Metadata

Publicatie Datum	donderdag, 7 juni 2001 0:00
Auteurs	Boot, A.boot
Bron	Het Financieele Dagblad
Copyright Jaar	2001
Categorie	Optiek
Pagina Nummer	13
Volgnummer	14